

Uskonto mukana maailmanpolitiikassa

**Arvio teoksesta Pesonen Heikki, Tuula Sakaranaho & Sini Paukkunen (toim.).
Uskonto ja maailmanpolitiikka. Helsinki: Gaudeamus. 2019. 365 s. ISBN 978-952-345-016-5.**

Miira Kuvaja

Uskonto ja maailmanpolitiikka -kirjan idean taustalla oli tarve ajantasaiselle tiedolle uskonnon ja maailmanpolitiikan yhteyksistä. Edellinen aihetta käsitellyt yleisteos, *Uskonnot maailmanpolitiikassa*, on julkaistu jo vuonna 1999. Maailma on muuttunut paljon näistä ajoista ja uutta tutkimustietoa on tarjolla, joten myös uudelle teokselle oli tilausta. Yksi näistä muutoksista on maailmanpolitiikan tekemisen kääntyminen jälleen kärjekkäämpään tekemiseen ja vastakkainasettelujen korostumiseen, ja nämä suuntaukset on mielestäni tuotu hyvin esiin kirjassa uskonto-teeman avulla. Kirjan taustalla on ulkoministeriön rahoittama Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan tutkimushanke *Uskonnot maailmanpolitiikan näyttämöllä* (2016–2018). Kirjan toimittajien tavoitteena oli koota yleistajuinen tietokirja, jossa tarkastellaan uskonnon ja maailmanpolitiikan yhtymäkohtia ja pohditaan, miten uskonto kytkeytyy varsinkin ulkopolitiikan tekemisen erilaisiin muotoihin.

Kirjassa aihepiiriä lähestytään kolmen pääluvun kautta. Ensimmäisessä käsitellään uskontoa maailmanpolitiikan päänäyttämöillä ja kulisseissa, eli maailmanlaajuisesti vaikuttavia toimijoita kuten valtioita ja uskonnollisia ryhmiä. Toisessa tarkastellaan Lähi-Itää uskonnollis-poliittisten vastakkainasettelujen polttopisteenä ja paneudutaan erityisesti islamin merkitykseen alueen eri maiden politiikassa. Viimeisen pääluvun teemana ovat alueelliset ja kansallisvaltioihin liittyvät kysymykset.

Kirja on todellinen runsaudensarvi, sillä kuudentoista kirjoittajan tutkimusalat ulottuvat uskontieteestä historian kautta rauhan- ja konfliktintutkimukseen. Ennen kansatieteen opintojani valmistuin valtiotieteiden maisteriksi valtio-opista kansainvälisen politiikan (nykyisin maailmanpolitiikka) suuntautumisvaihtoehdosta. Niin moni teoksen artikkeleista on ajankohtainen ja globaalisti tärkeä, että maailmanpolitiikan ja konfliktien aktiiviselle seuraajalle oli lähes mahdotonta valita tässä arvostelussa esille nostettavia asioita.

Historia ja perinteet ovat aina tärkeitä kontekstien ymmärtämisen kannalta, mutta tämän kirjan kohdalla pidän erityisen mielenkiintoisena sitä, miten kirjan kirjoittaneet asiantuntijat arvioivat uskonnon ja ulkopoliittikan suhteen myös tulevaisuudessa. Tällä hetkellä näyttää siltä, että maailmanpolitiikan tulevaisuuden ennakointi on entistäkin vaikeampaa suurten toimijoiden muuttaessa toimintamallejaan. Kirjan artikkelit antavat työkaluja tulevaisuuden mahdollisten kehityskulkujen arvioimiseen.

Yhdysvaltojen tilanne nykyisen presidentin aikana luo jatkuvaa kuohuntaa kaikissa maailmankolkissa, joten sitä ei voi olla käsittelemättä tarkemmin. Tietyt uskonnolliset piirteet – ainakin maallikon näkökulmasta – puolestaan siirtävät katseen Yhdysvalloista luonnollisena jatkumona Vatikaaniin. Esimerkiksi konservatiivisuus lisääntymispolitiikassa ja tasa-arvokysymyksissä liittävät nämä maailmanlaajuiset toimijat yhteen. Tämän vuoksi tarkastelen Yhdysvaltoja ja Vatikaania samassa luvussa.

Yhdysvallat ja Vatikaani – samanlaiset mutta erilaiset

Tätä arvostelua kirjoittaessa Yhdysvalloissa kuohuu – kuten on kuohunut koko nykyisen presidentin Donald Trumpin virkakauden ajan. Presidentti on virkarikostutkinnan kohteena ja samaan aikaan hänen oman republikaanipuolueensa edustajista osa on tyrmännyt täysin presidentin päätöksen jättää kurdit oman onnensa nojaan Turkin ja Syyrian raja-alueella. Tästä syystä Yhdysvaltoja koskevaa lukua ei voi olla käsittelemättä tarkemmin, sillä muutokset ja kuohunta Yhdysvaltojen sisäpolitiikassa vaikuttaa voimakkaasti maailmanpolitiikkaan.

Yhdysvaltoihin, sen uskontoon ja politiikkaan perehtynyt Pohjois-Amerikan tutkija, kirkkohistorian dosentti Markku Ruotsila kirjoittaa politiikan uskonnollisuudesta Yhdysvalloissa. Ruotsilan mukaan lähes kaikilla Yhdysvaltain kristillisillä ryhmillä on yhteinen näkemys siitä, että oma maa on ainutlaatuisesti kristillinen valtio ja tila, jonka on omalla esimerkillään käännytettävä muu, korruptoituneeksi koettu maailma. Tästä seuraa maailmanlaajuinen pelastustehtävä. Ruotsila toteaa, että yleisesti länsimaat ovat ajan myötä sekularisoituneet. Yhdysvallat muodostaa kansakuntana hänen mukaansa kuitenkin räikeän poikkeuksen tähän suuntaukseen, mikä heijastuu väistämättä myös sen valtiona harjoittamaan ulkopoliittikkaan ja laajemmin toimintaan kansainvälisissä suhteissa. Ruotsilan mukaan yhdysvaltalaisen uskonnollisuuden elinvoimaisuutta voidaan selittää rakenteellisella tasolla uskonnollinen markkinapaikka -teesillä. Teesin mukaan, kun valtio ja kirkot on erotettu jyrkästi perustuslaissa ja uskonnonvapaus on kirjoitettu perustuslakiin, joutuvat eri uskonyhteisöt kilpailemaan jäsenistä ja heiltä kerättävästä rahoituksesta. Ulkopoliittikassa puolestaan kamppailevat vastinparit arvokonservatismi/arvoliberalismi, unilateralismi/multilateralismi ja vapaa markkinatalous / sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Näitä edistävät vuorollaan joko uskonnollinen vasemmisto tai kristillinen oikeisto, jotka puolestaan voidaan yhdistää joko demokraatteihin tai konservatiiveihin. Kirjoittaja kutsuu tilannetta ulkopoliittiseksi kulttuurisodaksi, jossa käydään taistelua oikeudesta määrittää ”oikea” amerikkalaisuus sekä sen paikka ja tehtävät maailmassa. Maailmanpolitiikassa nämä vastinparit näkyvät esimerkiksi siinä, miten kansainvälisiä järjestöjä rahoitetaan ja kansainvälisiin sopimuksiin sitoudutaan.

Ruotsilan artikkeli avaa ja selventää hyvin Yhdysvaltojen tempoilevaa ulkopoliittista toimintaa ja sen historiallisia juuria uskonnon ja sen poliittisuuden näkökulmasta. Hänen arvionsa mukaan olennaisesti uskoon pohjaavat käsitykset Yhdysvaltain globaalista tehtävästä ovat vakio ja säilyvät luultavasti myös jatkossa. Ulkopoliittikan yksityiskohdat ja korostukset muuttuvat sen mukaan, kumpi syvästi jakautuneen kansakunnan puolista – uskonnollinen vasemmisto eli demokraatit vai kristillinen oikeisto eli republikaanit – pitää hallussaan keskeisiä instituutioita, joilla ulkopoliittikkaa tehdään. Hän toteaa lisäksi, että luultavasti virallista ulkopoliittikkaa tärkeämpänä vaikutusten levittäjänä pysynee uskopohjaisten kansalaisjärjestöjen toiminta.

Yhdysvaltalaisista konservatiiveista ajatus siirtyy luontevasti Vatikaaniin, ja sen asemaan maailmanpolitiikassa. Tästä kirjoittaa kirkkohistorian dosentti Mikko Ketola artikkelissaan ” Globaali uskonnollinen toimija: Pyhä istuin kansainvälisessä politiikassa”. Vaikka vaikuttavin uskonnollinen ryhmä Yhdysvalloissa onkin herätysliike eivätkä katolilaiset, on näillä kahdella uskonnollis-poliittisella suuntauksella maailmanpolitiikan kannalta samanlaisia näkemyksiä esimerkiksi syntyvyyden sääntelystä ja samansukupuolisten avioliitoista. Toisen maailmansodan jälkeen ne ovat olleet myös samankaltaisilla linjoilla kommunismin vastustamisessa. Kommunismin sortuminen Euroopassa onkin ainakin osittain laskettu Johannes Paavali II:n ansioksi. Erityisesti tämä samanmielisyys näkyy silloin, kun republikaanit pitävät Yhdysvalloissa hallussaan ulkopoliittikan välineitä. Toisaalta näiden kahden suuntauksen ajatukset eivät myöskään aina käy yksiin. Yhdysvaltojen liittolaisineen käymät sodat Irakia vastaan eivät esimerkiksi saaneet Johannes Paavali II:n tukea, sillä hän vastusti niitä tiukasti moraalittomina. Paavali VI puolestaan jopa kampanjoi Vietnamin sotaa vastaan, summaa Ketola artikkelissaan.

Ketolan mukaan Vatikaani on pyrkinyt toimimaan maailmanpolitiikassa aktiivisesti rauhanvälittäjänä, eikä sen toimintaa voi typistää vain katolisen uskonoppien edistäjäksi. Rauhanvälitys ei onnistunut maailmansodissa, mutta paavi Johannes Paavali II onnistui ehkäisemään sodan syttymisen Chilen ja Argentiinan välillä 1970-luvulla lähestymällä molempia osapuolia henkilökohtaisilla viesteillä, joissa hän kehotti etsimään tilanteeseen rauhanomaista ratkaisua ja tarjosi myös Vatikaanin diplomaattien neuvotteluapua. Ketolan mukaan oleellista oli, että kyseessä oli kaksi vahvasti katolista valtiota, joten ”niiden johtajien oli luultavasti helppo tarttua paavin tarjoukseen menettämättä kasvojaan.” (s. 113) Toisaalta Ketola toteaa, että Vatikaanin puutumisella kansainväliseen politiikkaan voi olla myös kielteisiä seurauksia. Näin kävi Jugoslavian hajoamisen yhteydessä, kun Vatikaani tunnusti yhtenä ensimmäisenä maana 1992 katolisenemmistöisten Kroatian ja Slovenian itsenäisyyden. Monille serbeille tämä oli osoitus puolueellisuudesta ja lännen hyökkäyksestä ortodoksisuutta vastaan, mikä osaltaan saattoi vauhdittaa vihamielisyyksien syventymistä osapuolten välillä.

Katolisen kirkon keskeisten moraaliarvojen ajaminen näkyy kuitenkin selkeästi sen toiminnassa Yhdistyneissä Kansakunnissa, missä paavi ei Ketolan mukaan ole kainostellut poliittisen vaikutusvallan käyttämistä jopa liittoutumalla tarpeen mukaan islamilaisten valtioiden kanssa heikentääkseen YK:n kokousten loppuasiakirjojen vaikuttavuutta naisten ja sukupuolivähemmistöjen aseman parantamisessa. Nykyisen

paavi Franciscuksen erityisiä kiinnostuksen kohteita on Ketolan mukaan ollut kolme: kansainvälinen oikeudenmukaisuus sekä ihmisoikeudet, jotka paikantuvat myös pakolaisten asemaan ja ympäristökysymyksiin. Toinen kiinnostuksen kohde on ollut Venäjä, jonka kanssa Vatikaanilla on ollut hankalat suhteet. Kolmantena kansainvälisen politiikan aiheena on ollut Kuuba, jonka suhteita Yhdysvaltoihin paavi on onnistunut parantamaan esimerkiksi isännöimällä 2014 Vatikaanissa Kuuban ja Yhdysvaltojen välistä kokousta. Sen seurauksena esimerkiksi matkustusta ja kaupankäyntiä helpotettiin ja Yhdysvallat poisti Kuuban terrorismin tukijoiden listalta. Ketolan mukaan presidentti Trumpin aikana Yhdysvaltain ja Kuuban suhteet ovat kuitenkin kääntyneet jälleen huonompaan suuntaan.

Uskontojen rooli tulevaisuuden maailmanpolitiikassa

Uskonto on osaltaan myös Vladimir Putinin myötä tullut entistä voimakkaammin mukaan politiikan teon välineeksi, vaikka uskonnon valjastamisella ulkopoliittikan käyttöön onkin Venäjällä pitkät perinteet. Ortodoksisen kirkon asemasta Venäjän politiikassa kirjoittavan uskontotieteen dosentin Kaarina Aitamurron mukaan Putinin Venäjä pyrkii esiintymään entistäkin selkeämmin maailmanpolitiikassa sekä konservatiivisuuden että kristinuskon esitaistelijana. Kirkosta onkin tullut Kremlin tärkeimpiä liittolaisia sekä sisä- että ulkopoliittikassa. Ortodoksisen kirkon vaikutus ulkopoliittikkaan riippuu sen nauttimasta luottamuksesta yhteiskunnassa sekä sen suhteesta poliittiseen eliittiin. Aitamurto pitää mielenkiintoisena sitä, miten Putinin hallinnon mahdollinen vaihtuminen vaikuttaisi kirkon asemaan, sillä ainakin osa nykyisestä oppositiosta suhtautuu konservatiiviseen kirkkoon varauksellisemmin. Hän arvioi, että Venäjän ulkopoliittikassa vaikuttavat myös jatkossakin historiallisille juurille pohjautuva nationalistinen ja ortodoksi-konservatiivinen ajattelu. Aitamurron artikkeli avaa hyvin Venäjää paremmin tuntemattomalle lukijalle sitä, miten suuri merkitys uskonnolla on ollut ja ilmeisesti myös tulee olemaan Venäjän ulkopoliittiseen toimintaan. Artikkelin mielenkiintoisella tavalla näkyväksi Putinin halun esittää Venäjä konservatiivisuuden ja kristinuskon esikuvana.

Euroopassa integraation oikeutuksen eroja eli integraatiokehityksen hyväksyttävyyttä voidaan Euroopan hybridiuhkien osaamiskeskusten johtajan, yleisen valtio-opin dosentin Teija Tiilikaisen, mukaan selittää monilla tekijöillä. Hän katsoo, että näistä tekijöistä uskonto on eräs kokonaisvaltaisimmista. Uskonnot vaikuttavat – ja ovat vaikuttaneet jo satojen vuosien ajan - poliittisiin kulttuureihin sekä identiteetteihin ja muovaavat käsityksiä oikeutettujen poliittisten yhteisöjen luonteesta sekä näiden yhteisöjen ja yksilön välisestä suhteesta. Tiilikaisen mukaan voidaan nähdä, että keskeiset jakolinjat EU:n oikeutuksen suhteen myötäilevät kristinuskon jakolinjoja. Vahvin oikeutus on katolisilla alueilla, joissa hänen mukaansa Euroopan poliittista ykseyttä on pidetty historiallisista ja kulttuurisista syistä kiistattomimpana. Jakolinjat heijastuvat myös valtioiden käsityksiin eurooppalaisen integraation päämääristä ja EU:n tavoiteltavasta muodosta, tässä Tiilikainen tarkoittaa esimerkiksi suhtautumista liittovaltiokehitykseen. Tiilikainen katsoo, että uskontojen merkitys ei ole vähenemässä, vaan laajentuneessa unionissa niiden moniulotteinen vaikutus on pikemminkin korostunut. Yhdentyminen on merkinnyt eri kulttuuristen perintöjen sovittamista yhteen ja sopeutumista, mutta syvälle poliittisiin identiteetteihin juurtuneita eroja ei ole helppo poistaa. Samalla lisääntyvä monikulttuurisuus tuo

uskonnot näkyvämpään rooliin, ja unionin suhde monikulttuurisuuteen on Tiilikaisen mukaan oivallinen tapa ehkäistä ennalta ja ratkaista rauhanomaisesti konflikteja integraation perintöä noudattaen. Hänen näkee selkeästi monikulttuurisuuden mahdollisuutena, ei uhkana Euroopalle. Kuten Aitamurron Venäjää käsitelleessä artikkelissa myös Tiilikaisen EU-artikkelissa tulee hyvin näkyväksi uskonnon merkitys sekä politiikan tekemiseen että poliittisten instituutioiden merkityksen ja roolin ymmärtämiseen.

Yhdistyneiden kansakuntien (YK) peruskirjan keskeisimpien arvojen joukkoon lukeutuvat ihmisten oikeudet ja vapaudet, mukaan lukien uskonnonvapaus. Myöhemmissä vaiheissa sitoumuksia on konkretisoitu ja täsmennetty eri julistuksissa ja sopimuksissa. Rauhan- ja konfliktintutkija Unto Vesan mukaan uskontojen merkitys maailmanpolitiikassa on kasvanut viime aikoina, ja hillitäkseen uskontojen, kulttuurien ja sivilisaatioiden välisiä ristiriitoja YK voikin vedota vanhaan agendaansa kuten luovuttamattomiin ihmisoikeuksiin, uskonnonvapauteen ja vähemmistöjen suojeluun. Uskontojen nimissä tehdyt terrori-iskut ovat saaneet kansainvälisen yhteisön, YK:n mukana tässä joukossa, tuomitsemaan uskontojen käytön väkivallan oikeuttamisessa. YK tarjoaa puitteet, joissa kansainvälistä yhteistyötä voidaan tehdä esimerkiksi ristiriitojen hillitsemiseksi. Vesa katsoo, että tulevaisuuden näköpiirissä on niin myönteisiä kuin kielteisiäkin kehityskulkuja. Mitä eri konfliktit sitten pohjimmiltaan koskevatkin, uskonnolla on niissä hänen mukaansa oma osuutensa, vähintäänkin juuri edellä mainitulla toimien oikeuttamisella. Vesan mukaan YK:n onkin jatkettava työtään rauhankulttuurin edistämiseksi sekä dialogin lisäämiseksi.

Lähi-idän tutkimuksen professori Hannu Juusola kirjoittaa artikkelissaan sektarianismin noususta Lähi-idässä. Sektarianismi tarkoittaa uskontojen politisoitumista ja kollektiivista identiteettiä. Yksilö tai ryhmä määrittelee identiteettinsä ensisijaisesti uskontokuntaan kuulumisella. Identiteetti ei välttämättä ole poliittinen, vaan se voi olla myös sosiaalinen. Tavallisesti sektarianismilla kuitenkin tarkoitetaan juuri uskontokuntaan perustuvan identiteetin politisoitumista, uskontoon pohjaavan liikehdinnän käyttämistä asioiden saavuttamiseksi, sekä myös tähän mahdollisesti liittyvää väkivaltaa. Juusola toteaa, että politiikan tutkimuksessa sektarianismi-termiä käytetään myös silloin, kun kuvataan poliittista järjestelmää, jossa valta on jaettu eri uskontoryhmien kesken. Juusolan mukaan sektariaaniset konfliktit ovat tällä hetkellä yksi polttavimmista esimerkeistä uskonnon poliittisesta merkityksessä Lähi-idässä ja laajemmin islamilaisessa maailmassa. Hänen mukaansa enemmistö tutkijoista pitää sektarianismia modernina ilmiönä, vaikka sektariaanisissa konflikteissa viitataan usein historiallisiin tapahtumiin ja ajatus niistä ikäikaisten vastakkaisuuksien jatkumona on liian yksinkertaistava. Kirjoittaessaan Saudi-Arabiasta ja sen absoluuttisesta monarkiasta Juusola toteaa, että maan ulkopoliitikassa on käynnissä tällä hetkellä muutos, sillä Saudi-Arabiasta on tullut uuden hallitsijan (2017), Muhammad bin Salmanin, myötä selvästi aiempaa ulkopoliittisesti aktiivisempi. Hallitsevan kuningassuvun sisäiset valtataistelut ovat yleisiä. Wahhabilaisuudessa, joka on käytännössä ainoa uskonto Saudi-Arabiassa, islam ymmärretään kaiken kattavaksi, ja systeemi sisältää uskonnon ohella poliittisen ja sosiaalisen mallin yhteisön järjestämiseksi. Hallitsijan absoluuttista valtaa sitoo Saudi-Arabiassa se, että hänen on ainakin periaatteessa toimittava uskonnollisen lain mukaisesti ja konsultoitava uskonnollista oppineistoa. Islamilainen ulkopoliitikka ei Saudi-Arabiassa tarkoita

kaikkien islamia edustavien liikkeiden tai valtioiden tukemista, vaan ratkaisevaa on miten nämä suhtautuvat Saudien suvun eli kuningashuoneen asemaan. Juusolan artikkeli kuvaa hyvin Suomessa vielä ehkä käsitteenä vieraan sektarianismin merkitystä Lähi-idän eri maiden tapahtumissa.

Kirjoittaessaan Turkista ja uskonnon merkityksestä sen ulkopoliitikassa jatkossa politiikan tutkijatohtori Johanna Vuorelma toteaa, että valtion ulkopoliitikkaa ohjaavat kansalliset intressit sekä arvot, joissa on mukana vahva uskonnollinen ulottuvuus, mutta jotka eivät kuitenkaan rajoitu vain uskontoon. Hänen mukaansa Turkin valtauskonto islam ei ”hivuttaudu” ulkopoliitiikan ainoaksi kärjeksi, jonka kautta Turkki asemoisi itseään kansainvälisesti. Vuorelman mukaan keskeiset poliittiset intressit liittyvät jatkossakin talouspolitiikkaan ja alueellisen aseman vahvistamiseen. Uskonnolliset tekijät korostuvat lähinnä silloin, kun ne eivät ole ristiriidassa taloudellisten ja poliittisten tavoitteiden kanssa. Vuorelma arvioi, että islam on kuitenkin tulevaisuudessakin näkyvä osa Turkissa tehtävää politiikkaa, sillä sitä on mahdoton erottaa hallinnon nationalistisesta retoriikasta. Tämä arvio näyttää osumisensa oikeaan ikävällä tavalla Turkin hyökättyä Syyrian kurdialueille lokakuussa 2019, sillä uskonnollinen retoriikka on otettu mukaan oikeuttamaan Turkin ja presidentti Recep Tayyip Erdoğanin poliittisia ja alueellisia tavoitteita.

Uskonnot ovat ja pysyvät

Kirjan toimittajat asettivat tavoitteekseen koota yleistajuinen tietokirja ja tarkastella sen avulla uskonnon ja maailmanpolitiikan yhtymäkohtia sekä pohtia, miten uskonto kytkeytyy varsinkin ulkopoliitiikan tekemisen erilaisiin muotoihin. Tässä tavoitteessa on onnistuttu. Artikkelit tuovat hyvin näkyville sen, kuinka uskonnon merkitys sekä sisä- että ulkopoliitikassa vaihtelee esimerkiksi hallinnon kulloistenkin tavoitteiden ja historiallisten syiden mukaan. Uskonnon käyttäminen ulkopoliitiikan välineenä onkin usein tilannepohjaista. Yksinkertaisia malleja on rakennettu kautta aikain esimerkiksi ”pelkän” islamilaisuuden perusteella, mutta suurta selittävää arvoa näillä yksinkertaisilla malleilla ei ole.

Sekularisaatiosta huolimatta uskonnoilla on yhä merkitystä, paikoin niiden vaikutus on jopa lisääntynyt. Sini Paukkusen mukaan teoksen pääviesti on, että uskonto läpäisee aina tavalla tai toisella maailman- ja ulkopoliitiikan. Hän toteaa, että monin paikoin Euroopan ulkopuolella maailmaa tulkitaan pitkälti uskonnollisesta näkökulmasta. Oma käsitykseni siitä, että vallanpitäjille uskonnot ovat politiikan teon keino - väline muiden joukossa - jolla johtajat ja hallinto voivat pyrkiä vahvistamaan omaa asemaansa niin sisä- kuin ulkopoliitikassakin, sai vahvistusta.

Kaiken kaikkiaan kirjaa voi helposti suositella kaikille, jotka tutkivat kulttuuria, historiaa tai politiikkaa, vaikka omat tutkimusaiheet eivät uskontoon tai maailmanpolitiikkaan liittyisikään. Myös oma ateistin ymmärrykseni monista uskontoon liittyvistä asioista laajeni teoksen ansiosta selvästi. Artikkelit tuovat hyvin näkyville sen, kuinka laajalla ja toisaalta myös syvällä rintamalla uskonnot vaikuttavat eri tavoin kansallisvaltioihin, kansainvälisiin järjestöihin ja alueellisiin liittyymiin. Sini Paukkunen toteaa teoksen loppusanoissa, että Suomessa, jossa uskonto ja politiikka pyritään pitämään erillisinä, uskontojen ja maailmanpolitiikan yhteydet voivat tuntua

erikoisilta ja vierailta. Tähän näkemykseen voi helposti yhtyä. Hänen mukaansa uskontoon tulisi suhtautua luonnollisena osana maailmanpolitiikkaa ja tutkimuksessa olisi pyrittävä ymmärtämään, millä tavoin uskonto maailmanpolitiikassa ilmenee.

Rakenteeltaan kirja on varsin sujuva kokonaisuus, sillä kirjoittajat käsittelevät aihetta yhtenäisellä otteella ja hyvin maailmanpolitiikan eri kentät kattaen. Artikkeleita on kuitenkin myös mahdollista lukea itsenäisinä kirjoituksina. Tämä varmasti palvelee eri aihepiirien kanssa työskenteleviä tutkijoita ja eri alojen opiskelijoita – näkökulmaa ja tietoa löytyy varmasti niin politiikan, kulttuurimaantieteen kuin uskontotieteenkin opiskelijoille. Kirja toimii hyvänä tausta-aineistona myös esimerkiksi toimittajille, jotka työskentelevät ulko- ja maailmanpolitiikan parissa. Teoksen artikkelit antavat lisäksi hyviä vinkkejä siihen, mitä aiheen tiimoilta kannattaisi tutkia jatkossa. Onko tosiaan esimerkiksi niin, että uskonnot ovat jatkossakin maailmanpolitiikkaan vahvasti vaikuttava tekijä – tätä mieltä ovat käytännössä kaikki kirjoittajat – vielä vaikkapa 30 vuoden kuluttua? Vai onko tämä liian pitkä tutkimusaikajänne nopeasti muuttuvassa maailmassa?

VTM, FM Miira Kuvaja valmistui Helsingin yliopistosta 2019 kansatieteestä ja jatkaa tutkimuksia eurooppalaisiin jalkapallotapahtumiin liittyvistä turvallisuuskysymyksistä ja turvallisuuden kokemisesta urheilutapahtumien yhteydessä.

Kirjallisuus

Palva, Heikki & Juha Pentikäinen, toim. 1999. *Uskonnot maailmanpolitiikassa*. Helsinki: WSOY.